

SİNİDEN MASAYA TÜRK ROMANINDA SOFRA KİTAP TANITIMI-DEĞERLENDİRME

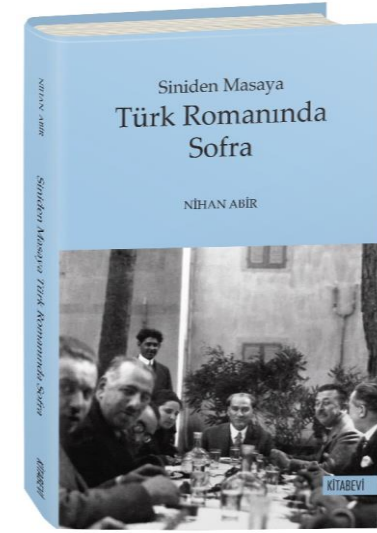
Nihan Abir, **Siniden Masaya Türk Romanında Sofra**,
İstanbul: Kitabevi Yayınları, 296 s. 2021, ISBN: 978-605-70730-0-6.

SÜMEYYE ÖZDEMİR*

*“Kız anadan görmeyince öğüt almaz,
Oğul atadan görmeyince sofraya çekmez”*

Dede Korkut

İnsanın yaşamsal ihtiyaçlarından biri olan beslenme, sadece öğün veya sağlık alanının incelediği bir konu değildir. Beslenme, temelde mutfak bilimi olarak gıdaların temininden onların yemeğe dönüştürülme süreçlerine ve sunum biçimlerine kadar olan kültürel, sosyolojik,

sanatsal vb. birçok disiplinin üzerinde çalıştığı geniş bir alandır. Bu alanda ortaya çıkan bütün unsurların “yemek” olarak adlandırılması dışında pek çok açıdan incelenmesi, bilimsel bir merakın ve tartışmanın konusu yapılması, özellikle son dönemde dikkat çekici ölçüde artmıştır.

Bilim dünyasında her geçen gün artış gösteren disiplinler arası çalışmalar farklı alanları bir araya getirerek yeni çalışmalara kaynak olmaktadır. Bu çalışmanın konusu olan Nihan Abir’in doktora tezi, *Siniden Masaya Türk Romanında*

KİTAP İNCELEMESİ

Geliş Tarihi: 30.11.2021

Kabul Tarihi: 10.12.2021

Atf Bilgisi: Özdemir, S.
(2021). Siniden Masaya Türk
Romanında Sofra. HARS
AKADEMİ, 4 (8), 709-714.

* Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Öğrencisi, Giresun.
Sumeyyee@outlook.com.tr / ORCID: 0000-0002-6221-4210.

Sofra adlı kitap, gastronomi ve edebiyatı bir araya getirirken sosyoloji, tarih, psikoloji vb. birçok alandan faydalanmıştır. 2021 yılında Kitabevi Yayınları tarafından yayımlanan eser, iki ana başlıktan oluşmakta ve toplamda otuz yedi sofraya çeşidi üzerinden şekillenmektedir. Eserin kapağında kullanılan fotoğraf Atatürk'ün ege manevralarında konakladığı tesisten bir görüntüdür.

Yemek kültürünü birleştirici bir unsur olarak gören Abir, “*En büyük şans, sofraların mutlulukla kurulduğu bir aile İsmail, Ümran ve Furkan Abir için...*” diyerek eserini ailesine ithaf etmiştir. Kitap, ön sözün ardından iki bölümden oluşmaktadır. Ön sözde Tanzimat döneminden 2010 yılına kadar geçen sürede yazılan 76 romana ve birçok yazarın yemek kültürü konusundaki görüşlerine yer verilmiştir. Farklı tarihlerdeki romanların seçilme sebebi ise kültür değişmelerine bağlı yemek kültürünün dönüşümü ve bunun hangi açılardan romanlara yansıtıldığıdır.

“Lezzetin Tarihi” adını taşıyan birinci bölümde, “*Besin, Savaş ve İktidar Sofraları*”, “*Dinler ve Yemek*”, “*Yemek, Kimlik ve Kültür*”, “*Batılama Döneminde Yemek ve Sofra Kültürü*”, “*Türk Kültür Tarihinde Yemek Kitaplarına Dair*” başlıkları yer almaktadır. Lezzetin tarihsel süreçlerine değinilirken ateşin bulunmasıyla oluşan yeni bir kültüre, tarımsal faaliyetlerdeki değişimlere ve coğrafi keşiflerle yaşanan farklılıklara değinilmiştir. Tarih boyunca yaşanan savaşlar ve beraberindeki toprak kayıpları sadece toplumu değil aynı zamanda mutfak kültürünü de etkilemiştir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sofraya kültüründe yaşanan değişimler gözlemlenmiştir. Saraylarda kurulan padişah sofraları devletin varlığını, gücünü simgelerken; Mustafa Kemal Atatürk'ün Çankaya Sofraları sadece yemek yenen bir mekân değil aynı zamanda toplumsal kararların alındığı bir mektep özelliği göstermiştir. Yine yemeğin din ile ilişkisini ele alan yazar *Âdem ile Havva*'ya telmihte bulunmakta ve cennetten kovulma hadisesiyle yemek arasında bir bağlantı kurmaktadır. Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık'ta yasaklanan yiyecekler hakkında bilgiler verilirken, farklı kültürlere ait ibadet ve bayramların yemek anlayışları ortaya konulmuştur.

Her yemeğin ait olduğu bir kültür ve coğrafya bulunmaktadır. Geçmişten bugüne Türk milleti için beslenme, sadece bir doyum süreci değildir. Yemek aynı zamanda toplumsal bir dayanışma ve yardımlaşma sembolüdür. Orhun Abideleri'nde hakanın halkın karnını doyurmayı kendine görev olarak tanımlaması, farklı dönemlerde düzenlenen toylar ve şenlikler insanları bir araya getiren etkin bir güçtür. Tarihsel süreçlerde yemek kültürüne değinen yazar birçok padişahın beslenmesini, saray mutfağının gerekliliklerini, sofraya düzenlerinin nasıl olduğunu, şehzadelerin sünnet törenlerinin nasıl gerçekleştiğini geniş bir yelpazede ele alır.

Sofranın arka planında var olan statü, saygınlık, güç, devletin varlığı gibi ekonomik ve sosyal hayat hakkında bilgi verilirken farklı dönemlere değinilmiştir. Batılılaşmayla birlikte toplum hayatının değişmesi yemek kültürüne ve sofraya da yansımıştır. II. Mahmut dönemiyle siniden sofraya geçilmiş ve çatal bıçak kullanılmaya başlanmıştır. Abdülaziz dönemiyle sini etrafında yerleştirilen minderler ve elle yemenin zorlukları üzerinde duran Refik Halid, Abdülhamit dönemiyle kişilerin ayrı masa, sandalye, tabak, çatal ve bıçak kullanmaya başladığını belirtir. Karay'a göre aynı zamanda evlerin yavaş yavaş şahsiyetini kaybederek Frenkleşmesi de bu dönemdedir. (Abir 2021: 47). Yazar ilk bölümün son konu başlığında ise yemek kitaplarına dair bilgilere yer vermektedir. Osmanlı coğrafyasında Mehmed Kâmil tarafından yazılan *Melceü't-Tabbâhîn* adlı eserin ilk yemek kitabı olmasına ve dönemin yemek kültürüne değinilmiştir.

Siniden Masaya Türk Romanında Sofra adlı eserde, yemek kültürü edebî bir tür olan roman üzerinden değerlendirilmiştir. Bu bakımdan “*Türk Romanını Sofralar Üzerine Okumak*” adlı ikinci bölüm üç başlıkta incelenmiştir: “*Bireysel Gösterge Olarak Sofra*”, “*Toplumsal Gösterge Olarak Sofra*”, “*Kültürel Gösterge Olarak Sofra*”. İnceleme yapılırken farklı dönemlerden romanların seçilmesi, her dönemin yemek kültürünü, gelenek unsurlarını ve sofranın düzenini göstermeyi ve okuyucunun karşılaştırma yapmasını sağlamaktır.

“*Bireysel Bir Gösterge Olarak Sofra*” bölümünde Brillant-Savarin'in “Bana ne yediğini söyle sana kim olduğunu söyleyeyim” sözünden hareketle yemek, birey ve aidiyet arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Sofralar romanlarda kişilerin tanıtılmasında, karakterler arası duygu aktarımlarında, geçmişin anımsatılmasında, karakterin psikolojik sürecini anlatabilmede, iç hesaplaşmaların yaşanmasında, ekonomik durumun yansıtılmasında katkıda bulunmaktadır. Sofralar, kimi zaman dert ortağı, kimi zaman şikâyetlerin yapıldığı bir mekân olurken hayatın farklı pencerelerden görülebilmesine kapı aralamaktadır. Heyecanlı roman sayfalarında entrikalara ve intikam duygusuna şahitlik eden sofralar, olay örgüsüne de yön vermektedir. İnsanların toplum içerisinde yaşadığı aksaklıklar sebebiyle gücünü kaybederek kurduğu düşüş sofraları ile roman kahramanın ruh hali arasında önemli bağlar kurulmaktadır. Yazarlar romanlarında kullandıkları bu sofralarla devrin yemek kültürüne dair bilgiler sunmakla kalmamış aynı zamanda dönemin ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal hayatına da yer vermiştir. Bu bakımdan bireysel sofralar kişilerin farklı yönlerini ortaya koymada ve anıların canlandırılmasında en büyük araç konumundadır.

“*Toplumsal Gösterge Olarak Sofra*” bölümünde yemeğin sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası olduğu dile getirilmiştir. Yemek, kimi zaman insanları bir arayan getiren bir kültürü oluştururken kimi zaman da ayrıştırıcı bir etkiye sahiptir. Türk toplumu tarih boyunca birçok

farklı kültürle etkileşime girmiş ve değişim göstermiştir. Göçebelikten yerleşik hayata geçme, imparatorluk sınırlarının değişmesi, Batılılaşma gibi tarihsel süreçler, mutfak kültürünü etkilemekte ve değişen beslenme kültürü de romanlara yansımaktadır. Bu bakımdan sofralar Batılılaşmayı temsil eden, toplumsal eleştiriye mekân olan, aile bağlarının sorgulandığı, uyumsuzluk ve problemlerin yansıtıldığı alanlardır. Sofralar, statü, eğlence, fikir tartışmaları, siyaset, rüşvet, ödül, eziyet, eşkıyalık, dilencilik, çöpçatanlık konuları etrafında kurulmaktadır.

“*Kültürel Bir Gösterge Olarak Sofra*” lar kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. İlk olarak “*Sosyal ve Kültürel Öğeleri Yansıtan Sofralar*” bölümünde “*Dini İnanışlar ve Ramazan Sofraları*” dikkat çekmektedir. Birçok kültürde yemeğin bir işlevini de kutlamalar oluşturmaktadır. Bu bakımdan bayramlarda, düğünlerde, hamilelik ve doğumla birlikte birçok kutlama sofrasıyla karşılaşmaktadır. Kutlamaların gerçekleştiği sofralar kimi zaman şölen ve ziyafet sırasında, kimi zaman da dem ve tekke sofralarında kurulmaktadır. “*Batıl İnanışla İlgili Sofralar*” ise romanlarda ön plana alınan diğer bir gruptur. İkinci olarak ele alınan “*Dil ve Edebiyat Meselelerin Konuşulduğu Sofralar*” ise devrin edebiyat anlayışına dair bilgiler içermektedir. Geçmişe duyulan özlemler bazen Osmanlı’nın yemek kültürünü ve âdetlerini hatırlatmaktadır. Yemeğe dair görgü ve adabının sınındığı sofralarda ise roman kahramanları kendisini yeni bir kültürle karşı karşıya bulmaktadır.

Eserde örnek seçilen romanlarda çeşitli şekillerde karşımıza çıkan sofralar farklı roller üstlenmektedir. *Kürk Mantolu Madonna*’da Maria Puder ve Raif Efendi’nin yediği bir akşam yemeği vasıtasıyla karakterler birbirlerinin ruh dünyalarını anlamışlardır. *Küçük Paşa* romanında Salih’in Batılı bir yaşamdan sonra köye dönmesiyle alışamayacağı yemekler, sinide yeme kültürü ve sofranın kirliliği roman kahramanı için eziyettir. *Çalikuşu*’nda Feride ile İhsan Bey’in yakınlaşması için çöpçatanlık sofrası kurulmaktadır. Dil ve edebiyat meselelerinin konuşulduğu sofralar kendisine *Mai ve Siyah* romanında yer bulurken Bektaşiler’de kurulan dem sofraları *Nur Baba* romanıyla okuyucuya sunulmaktadır.

Yazar, genel bir değerlendirme olarak ele aldığı “*Kendini Gerçekleştirme Basamağından Beslenmeye Bakış: Neden Kurulur, Ne İşe Yarar Bu Sofralar? Sonuç Niteliğinde Notlar*” bölümünde kitabının özünü anlatmaktadır. Yemeğin modern hayatla oluşan bağıni irdelerken Türklerin tarih boyunca sahip olduğu mutfak kültüründeki değişimlere dair bilgiler vermektedir. Çalışmada varılan sonuçların ilki yemek ve medeniyet-kültür ilişkisinin eserlerde sıklıkla vurgulanmasıdır. Tarihsel süreçlerde siniden masaya geçilmesi, insanların statü anlayışlarının değişmesiyle desteklemektedir. Osmanlı’da masa zenginlik ve alafrangalığın

temsili olurken, sini geleneksel yaşantıyı temsil etmektedir. Aynı zamanda sininin yuvarlaklığı yan yana oturan herkesin eşit bir durumda olması hiyerarşiye imkân tanımamaktadır.

Romanlardaki sofraların işlevleri ise dönemlere göre farklılık göstermektedir. Romanlarda kişiler tanıtılırken, ilerleyen sayfalarda neler olabileceği okuyucuya hissettirilir. Batı'yı temsil eden sofralar, Millî Mücadele yıllarında İstanbul'un zengin evlerinde gerçekleşen çay davetleri ve balolarla ahlaki düşüşün sembolü olmuştur. Cumhuriyetle birlikte devletin kalkınmasına dair sorunların görüşüldüğü yer olarak sofralar karşımıza çıkmaktadır. II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de yaşanan ekonomik sorunlar sebebiyle tüketilemeyen gıdalar romanlarda kendisine yer bulmuştur. Modern yaşamla yemek kültüründe hızlı bir değişim meydana gelmiştir. Yabancılaşan insan, bireysel bir yemek kültürünü benimsemiş ve kalabalık ailelerle yenen yemeklerin yerini insanların yalnızlaştığı sofralar almıştır. Bu bakımdan mutfak kimi zaman ailelerin dağılmasına seyirci olan bir mekân hüviyeti taşımıştır.

Nihan Abir'in aynı zamanda doktora tezi olan bu eser, sofraya kültürü ve romanları bir araya getiren oldukça özgün bir çalışmadır. Yemeğin sadece fizyolojik bir ihtiyaç olmadığı aynı zamanda insanı tanımlayan, toplumun yaşadığı devri yansıtan, medeniyet unsurlarını içerdiği vurgulanmaktadır. Yazarın umduğu gibi bu eserin sofraya kültürü açısından yeni çalışmalara kaynak oluşturacağı düşünülmektedir. Savarin'in söylemiyle "Yeni bir yemeğin keşfi, insan ırkının mutluluğuna, bir yıldızın keşfinden daha çok katkıda bulunur" (Savarin-Brillant 2018: 15). Bu bakımdan yemek kültürünün diğer türlerle gelişerek, yenilerek ve lezzetlendirilerek okuyucu karşısına sunulması da insanlık için başka bir mutluluk kaynağı olacaktır.

Kaynakça

Abir, Nihan (2021). *Siniden Masaya Türk Romanında Sofra*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Savarin-Birillant, J. A. (2018). *Lezzetin Fizyolojisi*, (Çev. Heval Bucak). İstanbul: Oğlak Yayıncılık.